۶۹۳۴ سه‌شنبه ۲۷ آذر ۱۴۰۳ ■ ۱۵ جمادی‌الثانی ۱۴۴۶

روزنامه فرهنگی-اجتماعی صبح ایران

جام جم

ویژه فرهنگ، هنر و رسانه

در گفت‌وگو با بهرام کلهرنیا، دبیر هفدهمین جشنواره تجسمی فجر عنوان شد

لزوم نگاه اقتصادمحور به جشنواره تجسمی فجر

صفحه ۱۱

تصحیح رفتارهای ترافیکی در شهر امن

ترویج فرهنگ ترافیک و حقوق شهروندی با رویکردی طنز در شبکه تهران بررسی می‌شود

۶

خرده فرهنگ‌ها به روایت «سوجان»

دو بازیگر سریال این شب‌های شبکه یک از جزئیات و چالش‌های نقش‌های‌شان گفتند

۸

رنگ باختن فرهنگ در سینمای تجاری

محمدرضا لطفی معتقد است، سینما اساسا فرم است و این نحوه بیان داستان است که اهمیت زیادی دارد

۱۰

ایران‌فرهنگی ۳

کمال و کارایی زبان پارسی

محمدجعفر محمدزاده
پژوهشگر زبان و فرهنگ ایران

زبان‌های ایرانی دوره میانه (۳۳۰ پیش از میلاد تا ۶۵۱ میلادی) تا چند سده پس از ظهور اسلام در ایران‌زمین زنده بودند ولی شرایط به وجود آمده برای حوزه تمدنی ایران و ورود دینی با زبان و فرهنگی تازه باعث شد خط و زبان دستخوش تغییراتی شود؛ زبان عربی که به اقتضای کلام وحی، حجت بی‌چون و چرای مسلمانان برای زندگی دوگیتی بود، در ایران گسترده شد و حوزه تمدنی ایران را با شرایط تازه‌ای مواجه کرد. خلفا با عمال ایرانی و عربی که بر مناطق مختلف می‌گماشتند به عربی می‌نوشتند و احکام حکومتی و سایر امور کشورداری به این زبان مستند می‌شد. دین اسلام هم با فراز و فرودهایی مردم ایران را جذب خود کرده بود. دیری نگذشت که ایرانیان با پذیرش اسلام، نه با شمشیرهای آخته اعراب و تهاجم گسترده، خود از مبلغان دین شدند و البته به اتکای تاریخ چند هزارساله دغدغه هویتی خود را فراموش نکردند و در پی راهی بودند تا تفاوت خود را با مسلمانان عرب نشان دهند؛ گذشته از جنگ و خونریزی‌های بی‌حاصل و کم‌حاصل که در گوشه و کنار ایران صورت می‌گرفت، انگیزه بسیج عمومی برای مقابله نظامی با مسلمانان عرب وجود نداشت و نخبگان ایران چاره را در آن دیدند که هویت خود را در «تاریخ و فرهنگ» جست‌وجو کنند. در کنار برخی تنگ‌نظری‌ها که تحمل دیدن و شنیدن فرهنگ ایرانی را نداشتند و درپی انهدام منابع مکتوب برمی‌آمدند، دانایانی از اعراب مسلمان به توصیه دین درپی آموختن دانش ایرانیان بودند و بسیاری از کتاب‌های دوره ساسانیان که به گفته یکی از مستشرقین فهرستی از ۹۳ عنوان کتاب را به دست داده است، همت گماشتند. به این ترتیب منابع دست اول تاریخ ایران به ویژه «داستان ملی ایرانیان» برای نخستین‌بار پیش از آن‌که به زبان پارسی دوره جدید برگردانده شود به شعر و ادبیات عرب راه یافتند و «خدای‌نامه» با نام‌هایی چون «سیرالملوک»، «سیرالملوک‌الفرس» و «غررالسیر» به فرهنگ عربی و اسلامی راه یافت. پس از آن بسیاری از آثار عربی به پارسی دوره جدید برگردانده شدند؛ از آن جمله: کلیله‌ودمنه که ریشه سانسکریت داشت و در دوره انوشیروان به دستور برزویه طبیب به پهلوی برگردانده شده بود و عبدا... بن مقفع (۱۰۶-۱۴۲ قمری) دانشمند جوان ایرانی در دستگاه خلافت اسلامی، آن را به عربی برگردانده بود. در آغاز سده چهارم رودکی آن را به نظم درآورد و در سده ششم بار دیگر بر پایه متن عربی آن نصرا... منشی (زاده ۵۵۵ قمری) به صورت امروزی آن را بازتولید کرد. یا «یادگار زریران» که از دوره اشکانی در حدود سال ۵۰۰ میلادی نوشته شده و به دوره ساسانی رسیده بود و نیز «کارنامه اردشیربابکان» سرگذشت نخستین پادشاه ساسانی (ح ۲۵۰ پیش از میلاد). «تاریخ طبری» هم که با نگاهی اسلامی، تاریخ پادشاهان و پیامبران است به قلم محمدجریر طبری (۲۲۴-۳۱۰ قمری) ایرانی از اهالی آمل به عربی نوشته شد و بلعمی (درگذشت: ۳۶۳ قمری) نویسنده‌ای از آل سامان با دخل و تصرف‌هایی آن را به پارسی برگرداند. غرض آن‌که ایرانیان با ورود اسلام دست از کیش کهن خود برداشتند اما تاریخ فرهنگ و هویت خود را فراموش نکردند بلکه توانستند با کوشش بسیار و با رنگ و بوی اسلامی و متناسب با فرهنگ جدید، تاریخ خود را در شرایط آن روزگار مستند و ماندگار کنند. در شرایطی با ورود دین و فرهنگ اسلامی و تغییر نظام اداری گرچه زبان پارسی در جایگاه فراگویشی و میانجی و نیز دیگر گویش‌های ایرانی در زندگی ایرانیان جاری بود اما تولید محتوا به محاق رفته بود و خط پهلوی هم که پیش از اسلام رایج بود، دیگر نتوانست محمل محتوای زبان پارسی در دوره جدید باشد و زبان پارسی را برای همه گویشوران آسان و روان و یکسان و قاعده‌مند کند؛ خطی که در دوره پهلوی دست‌کم هفت‌گونه با واک‌های بی‌شمار، مشهور به «هفت‌خط پهلوی» بود و برای هر گروه و صنفی قاعده و ویژگی جداگانه‌ای داشت، از جمله برای احکام حکومتی، حساب و کتاب، علم پزشکی، منشور پادشاهان، سرودهای دینی، اسرار حکومتی و زبان بین‌الملل؛ مثلا خط «دین‌دبیره» خطی بود که برای سرودهای دینی به‌کار می‌رفت. با توجه به شرایط پیش‌آمده که نظام سیاسی، دین و دستگاه دیوانی را تغییر داده بود، ایرانیان برآن شدند تا به بازسازی هویت ملی و فرهنگی خود بیندیشند و شکوه فرهنگی و تمدنی دوره‌های پیشین را بازیابی کنند؛ لذا با بهره‌گیری از «خط کوفی» که مانند خط پهلوی ریشه‌آرامی داشت، دانشمندان ایران بر آن شدند تا به موازات آن‌که برخی‌شان به زبان عربی سر و سامان صرفی و نحوی می‌دادند کسانی هم برای زبان فارسی اندیشه کنند و مهم‌ترین کار در آغاز، جمع‌آوری و تدوین تاریخ و فرهنگ ایران به خط و زبان ملی بود که با وجود نابودی بسیاری از آنها باید با زبان «پارسی دوره جدید» گَرد آوار و خاکستر آن سده‌ها از آن زدوده می‌شد؛ و این کار از اوایل سده چهارم با برگرداندن آثاری مانند «تاریخ طبری» و نظم «کلیله‌ودمنه» و تدوین «شاهنامه ابومنصوری» آغاز و با «شاهنانه دقیقی توسی» و «حکیم فردوسی» به کمال وکارایی خود در جایگاه زبان ملی ایرانیان مسلمان رسید.

زاویه دید

درخشش شهرستان‌ها در سینما حقیقت

جوایز بخش بین‌الملل و شهید آوینی

در بخش بین‌الملل، جوایز متعددی به فیلم‌های مختلف اهدا شد. دیپلم افتخار بخش مسابقه غزه به فیلم «بلوار بیروت» به کارگردانی فرح الهاشم از لبنان تعلق گرفت. همچنین جایزه ویژه هیات داوران به فیلم «استرداد با تأخیر» به کارگردانی عبدا... معطان از فلسطین اهدا شد. جایزه بهترین فیلم این بخش به فیلم «فریم‌های فلسطینی» به کارگردانی سعید فرجی از ایران رسید. در بخش فیلم کوتاه، جایزه بهترین فیلم کوتاه به «سفر با پای برهنه» به کارگردانی بیجوی چادهری از هند اهدا شد و بهترین فیلم نیمه بلند به «ناگفته» از لهستان رسید. همچنین، لوح افتخار بخش بلند به فیلم «خاطرات بی‌رحم» از آرژانتین و شیلی تعلق گرفت. در بخش آوینی، تندیس‌های مختلف به فیلم‌های «خط القعر»، «آلبوم خانوادگی من» و «سنگر هفت تپه» اهدا شد. رائد فریدزاده، رئیس سازمان سینمایی هم در این بخش بر اهمیت مستند به عنوان حافظ تاریخ و فرهنگ تأکید کرد.

جوایز بخش ملی

در بخش ملی، جوایز متعددی به کارگردانان و فیلم‌های مختلف اهدا شد. تندیس بهترین کارگردانی فیلم مستند کوتاه به سارا طالبیان برای فیلم «آبه» و تندیس بهترین کارگردانی فیلم مستند نیمه بلند به سجاد ایمانی برای «سرزمین آتش» تعلق گرفت. همچنین تندیس بهترین پژوهش به فرشاد اکتسابی برای فیلم «خط القعر» اهدا شد. در بخش بهترین نویسنده و گوینده گفتار متن، تندیس و دیپلم افتخار به محبوبه زارعی و ابوالفضل جلیلی برای فیلم «چمدان آبی» تعلق گرفت. همچنین، تندیس بهترین موسیقی متن به محمدمهدی باطنی برای فیلم «فاطمی» اهدا شد.

برگزیدگان جشنواره معرفی شدند و بر اهمیت سینمای مستند در فرهنگ و جامعه ایران تأکید شد.

فضایی برای تعامل و یادآوری مشکلات

محمد حمیدی‌مقدم، دبیر هجدهمین جشنواره «سینماحقیقت»، در مراسم افتتاحیه این جشنواره اعلام کرد که جشنواره امسال با یاد مردم غزه آغاز شده است تا صدای مظلومیت آنها را به گوش جهانیان برساند. وی در ادامه خاطرنشان کرد بیش از ۱۴ هزار تماشاگر به تماشای آثار بخش ملی جشنواره نشستند. کارگاه‌ها و بخش بین‌الملل نیز با استقبال خوبی مواجه شده و نمایش مستندهای مرتبط با غزه توجه ویژه‌ای را جلب کرد.

حمیدی‌مقدم همچنین با اشاره به اهمیت جشنواره «سینماحقیقت» گفت: «این رویداد می‌تواند تریبونی برای روایت کاستی‌ها و مشکلات باشد تا برای حل آنها چاره‌اندیشی کنیم.» او همچنین با تاکید بر ضرورت مدارا و سعه صدر مسئولان نسبت به نمایش برخی فیلم‌ها گفت که سینمای مستند ایران به تعامل و شنیدن صداهای مختلف نیاز دارد.

سینمای مستند، نجیب و متکی به جسارت است

سیدعباس صالحی، وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی در ادامه مراسم به اهمیت سینمای مستند اشاره کرد و گفت: «این سینما، نجیب و متکی به روایت، خلاقیت و جسارت است.» او ابراز خرسندی کرد که سینمای مستند ایران به طور پیوسته در حال پیشرفت است و نسل جوانی که سوژه‌های بکری را پیدا و عرضه می‌کنند، در این زمینه فعال هستند. صالحی همچنین به گسترش سینمای مستند در استان‌های مختلف اشاره کرد و گفت که ۶۰ درصد ورودی‌های مستند جشنواره از شهرستان‌ها بوده است.